

Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi

İbrahim GÜL

3. Baskı

Doç. Dr. İbrahim GÜL

TÜRK EĞİTİM SİSTEMİ VE OKUL YÖNETİMİ

ISBN 978-605-241-163-6

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarına aittir.

© 2023, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayinevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayinevidir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** ve **Pegemindex.net** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

1. Baskı: Ocak 2018, Ankara

3. Baskı: Ekim 2023, Ankara

Yayın-Proje: Şehriban Türüldür
Dizgi-Grafik Tasarım: Müge Kuyrukcu
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler/Ankara
Tel: (0312) 341 36 67

Yayıncı Sertifika No: 51818

Matbaa Sertifika No: 47865

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33 Yenimahalle/ANKARA

Yayınevi: 0312 430 67 50

Dağıtım: 0312 434 54 24

Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60

İnternet: www.pegem.net

E-ileti: pegem@pegem.net

WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

Doç. Dr. İbrahim GÜL

1959 yılında Samsun'da doğdu. İlkokulu bitirdikten sonra Suluova Ortaokulu ve Lisesinden 1976 yılında mezun oldu. 1978 yılında Amasya Eğitim Enstitüsünü bitirdi. Sınıf öğretmeni olarak Konya, Kars, Giresun ve Ankara illerinde sınıf öğretmeni olarak çalıştı. 1987 yılında Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Eğitim Yönetimi ve Teftişi Anabilim dalına kayıt yaptırdı. 1990 yılında MEB Merkez Teşkilatında Genel İdari Hizmetler sınıfında bir yıl memurluk yaptı. 1991 yılında Gazi Eğitim Fakültesinden mezun olduktan sonra, Zonguldak Anadolu Öğretmen Lisesinde Meslek Dersleri öğretmeni olarak çalıştı. 1994 yılında Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Eğitim Yönetimi ve Planlaması alanında yüksek lisans eğitimini tamamladı. MEB'in açmış olduğu müfettişlik sınavını kazandıktan sonra, 1992 yılından itibaren Bitlis ve Tokat illerinde ilköğretim müfettişi olarak görev yaptı. 1995 yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sınıf Öğretmenliği Bölümüne, öğretim görevlisi olarak geçiş yaptı. 2011 yılında Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Eğitim Yönetimi ve Denetimi Anabilim Dalında doktora eğitimini tamamladı. Halen Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Eğitim Yönetimi Anabilim Dalında Doç. Dr. olarak çalışmaktadır. Eğitimle ilgili çeşitli kitap ve makaleleri bulunan yazar evli olup iki çocuk babasıdır.

ÖN SÖZ

Ülkemizde okul yöneticiliğinin gelişmemesinin önemli nedenlerinden birisi yöneticiliğin bir meslek olarak görülmemesidir. Cumhuriyetimizin kuruluşundan bu yana yönetici olmak için öğretmen olmak yeterli görülmüştür. Yöneticiliğin hizmet öncesi eğitiminin olmaması, farklı şekillerde yönetici atamalarını beraberrinde getirmiştir. Son zamanlarda görevlendirme usulüyle okul yöneticileri iş başına getirilmeye başlamıştır.

Eğitim sistemimiz siyasetin bir uygulama sahası haline getirilerek sık sık atama ve yer değiştirme yönetmelikleri değiştirilmektedir. Bu sık yönetmelik değişiklikleri sistemin bozulmasını daha da hızlandırmıştır. Böylece yöneticilik bilgi ve becerisine olmayan kişilerin resmi kurumların başına geçmesine olanak sağlamıştır. Bu durum birçok araştırmaya konu edilmesine rağmen buna benzer uygulamalar halen devam etmektedir.

Milli Eğitim Temel Kanununda öğretmenlik, eğitimi öğretim işleri yanında yönetim işlerini de üzerine alan bir özel ihtisas mesleği olarak tanımlanmıştır. Bu açıklamadan, öğretmen adaylarının ileriki yıllarda belli koşulları yerine getirdiklerinde yönetici olabilecekleri anlaşılmaktadır. Bu bakımdan öğretmen adaylarına hizmet öncesi eğitimlerinde, Türk Eğitim Sisteminin temel yapısı ve okul yöneticiliğinin temel kavramları öğretilmelidir. Bu kitap bir dereceye kadar öğretmen adaylarının okul yöneticiliği ile ilgili temel bilgi ve becerileri kazanmalarına yardımcı olmak amacıyla hazırlanmıştır.

Bu kitaptan yalnızca öğretmen adayları değil, okul yöneticiliği görevine atanmış veya halen çalışmakta olan okul yöneticileri de yararlanabilirler. Kitapta yönetimle ilgili özet ve temel bilgilere yer verilmiştir. Bununla beraber okul yöneticiliğinin bütün hizmet alanları ayrıntılı olarak ele alınmış ve işlenmiştir. Bundan başka okul yönetiminin bütün faaliyet alanlarıyla ilgili kuramsal bilgilere yer verilmiştir. Bütün meslektaşlarıma yararlı olması dilekleriyle...

Doç. Dr. İbrahim GÜL

Ekim 2023

İÇİNDEKİLER

1. BÖLÜM

TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNİN AMAÇLARI VE TEMEL İLKELERİ

Türk Milli Eğitim Sisteminin Genel Amaçları.....	2
Türk Milli Eğitim Sisteminin Temel İlkeleri	3
Türk Eğitim Sistemi İçinde Yer Alan Kurumlar	7
Örgün Eğitim Kurumları.....	8
Yaygın Eğitim Kurumları.....	11
YARARLANILAN KAYNAKLAR	13

2. BÖLÜM

EĞİTİMLE İLGİLİ YASAL DÜZENLEMELER

Uluslararası Yasal Metinlerde Eğitim.....	16
İnsan Hakları Evrensel Beyannameşi	17
Birleşmiş Milletler Eğitimde Ayrımcılığa Karşı Uluslararası Sözleşmesi.....	17
Çocuk Hakları Sözleşmesi.....	18
Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Yok Edilmesi Sözleşmesi	18
Yüksek Öğretim Kurumlarının Özerkliği Lima Bildirgesi.....	19
Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi	19
Türk Eğitim Sisteminin İç Hukuksal Dayanakları	20
Kanun Hükmünde Kararname	22
Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Eğitim.....	26
Milli Eğitim Temel Kanunu.....	27
MEB Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname.....	27
İlköğretim ve Eğitim Kanunu	28
Mesleki Eğitim Kanunu	28
Özel Öğretim Kurumları Kanunu	28
Hükümet Programlarında Eğitim	29
Kalkınma Planlarında Eğitim	30
Milli Eğitim Şuralarında Eğitim	33
YARARLANILAN KAYNAKLAR	37

3. BÖLÜM**TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNİN YAPISI**

Eğitimde Sistem Kavramı.....	40
Sistemin Okula Uygulanması	42
Okulun Alt Sistemleri	43
Okulun Üst Sistemleri.....	45
Türk Eğitim Sisteminin Örgüt Yapısı.....	47
Eğitimde İdari Teşkilatlanmanın Tarihi Gelişimi	48
Günümüz Eğitiminde İdari Teşkilatlanma.....	50
A) Merkez Örgütü	51
B) Taşra Örgütü	54
1) İl Millî Eğitim Yönetimi	54
2) İlçe Millî Eğitim Yönetimi.....	56
C) Yurtdışı Örgütü	58
YARARLANILAN KAYNAKLAR	59

4. BÖLÜM**ÖRGÜT KURAMLARI**

Klasik Yönetim Yaklaşımı.....	64
İnsan İlişkileri Yaklaşımı	66
Davranış Bilimleri Yaklaşımı (İş birliği Yaklaşımı).....	67
Sistem 1 Sistem 4 Modeli.....	69
Sosyal Sistemler	71
Yönetimde Kalite Yaklaşımı (TKY).....	71
YARARLANILAN KAYNAKLAR	73

5. BÖLÜM**YÖNETİM SÜREÇLERİ**

Karar Verme	77
Örgütlenme.....	81
İletişim	83
Etki (yöneltme)	84

Koordinasyon (eşgüdüm).....	86
Değerlendirme (denetleme).....	87
YARARLANILAN KAYNAKLAR	89

6. BÖLÜM

OKUL ÖRGÜTÜ VE YÖNETİMİ

Örgüt kavramı.....	92
Örgüt boyutları.....	93
Örgütsel Etkililik	96
Örgüt Kültürü	97
Örgütsel Gelişme	98
Örgütsel Öğrenme.....	100
Örgüt Sağlığı	101
YARARLANILAN KAYNAKLAR	104

7. BÖLÜM

OKUL YÖNETİMİNDE ETKİLİ LİDERLİK

Liderlik Kavramı.....	107
Eğitim Kurumlarında Liderlik Yaklaşımları	109
Okul Yönetiminde Liderlik ile İlgili Çalışmalar	109
Geleneksel Liderlik Yaklaşımları.....	110
Modern Liderlik Yaklaşımları.....	111
Dönüşümcü (transformasyonel) liderlik.....	112
Bireysel Destek.....	113
Hizmetkâr Liderlik.....	113
Diğer Liderlik Yaklaşımları	113
Karizmatik Liderlik	114
Kriz Dönemi Liderliği.....	114
Siyasal Liderlik.....	114
Okul Yönetiminde Liderlik	114
YARARLANILAN KAYNAKLAR	115

8. BÖLÜM**OKUL YÖNETİMİNDE HİZMET
ALANLARI İŞGÖREN HİZMETLERİNİN YÖNETİMİ**

Okul Yönetiminde Personel Hizmetleri (İşgören Hizmetleri)	120
Atama, Nakil ve Emeklilik İşlemleri	121
Adaylık işlemleri	122
Özlük işlemleri	123
Performans değerlendirme	123
Disiplin işlemleri	124
Öğretmenlerin taltif ve terfi işlemleri	124
Güvenlik ve askerlik işlemleri	125
Devam ve izleme işlemleri	125
Nöbet işlemleri	126
Öğretmen izin ve rapor işlemleri	126
YARARLANILAN KAYNAKLAR	127

9. BÖLÜM**ÖĞRENCİ HİZMETLERİ**

Öğrencilerin okula kaydedilmesi	130
Öğrencilerin devamının takip edilmesi	130
Nakil işleri ve kayıt silme	132
Sağlık ve güvenlik önlemlerinin alınması	132
Kimlik ve paso, burs işlemleri	133
Sınıf geçme işleri	134
Mezuniyet ve diploma işleri	135
YARALANILAN KAYNAKLAR	136

10. BÖLÜM**ÖĞRETİMLE İLGİLİ HİZMETLER**

Yıllık Öğretim Planlarının Hazırlanması	141
Planlama kavramı.....	141
Öğretim planları	141
Haftalık ders çizelgesi.....	142
Şube ve Zümre Öğretmenler Toplantılarının Yapılması	142
Zümre Öğretmenler Kurulu.....	143
Şube Öğretmenler Kurulu	143
Ders Kitap ve Araçlarının Sağlanması	144
Kütüphane ile ilgili düzenlemeler yapılması.....	145
Öğretimin yapılması ve sürdürülmesi	145
Öğretim ortamlarının öğretime hazırlığı	146
Öğretimin yapılması.....	146
Gezi, gözlem, inceleme ve araştırma yapılması.....	147
Yetiştirme kurslarının açılması	147
YARARLANILAN KAYNAKLAR	148

11. BÖLÜM**EĞİTİMLE İLGİLİ HİZMETLER**

Rehberlik Hizmetlerinin Yürütülmesi	152
Öğrenci Davranışlarını Değerlendirme Kurulu	153
Öğrenci Kurulu ve Okul Meclisleri	154
Öğretmenler Kurulu toplantılarının yapılması	154
Okulda sosyal etkinliklerin düzenlenmesi.....	155
Okul-Aile Birliği Çalışmaları.....	156
Okul-çevre ilişkileri.....	157
YARARLANILAN KAYNAKLAR	158

12. BÖLÜM

OKUL İŞLETMESİ

Bina, Tesis, Donatım, Bakım ve Onarım İşleri	162
Sivil Savunma, Yangından Korunma ve Güvenlik Önlemleri	163
Büro İşleri	164
Taşınabilir Mallarla İlgili İşler	167
Hesap İşleri	168
Kooperatif ve Kantin İşleri	169
Döner sermaye işleri	169
YARARLANILAN KAYNAKLAR	170

13. BÖLÜM

OKULA TOPLUMSAL KATILIM

Çevre Kavramı	175
Örgütler ve Çevresi	175
Okul Çevre İşbirliği	176
Okul-Çevre İlişkileri Değişkenleri	177
Üst kademe yöneticileri	177
Okul yöneticileri	177
Öğretmenler	178
Aileler	178
Akran grupları	178
Kamuoyu	179
Baskı grupları	179
Diğer değişkenler	179
Okul Çevre İlişkileri Boyutları	180
Çevreyi Tanıma	180
Çevre Olanaklarından Yararlanma	181
Aileyi Tanıma	182
Aile İlişkilerinde Tarafsızlık	182
Aile Katılımı ve İş birliği Sağlama	183
YARARLANILAN KAYNAKLAR	184

14. BÖLÜM**TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNDE DENETİM**

Geçmişten Günümüze Denetim.....	188
Teftiş ve Denetimle İlgili Kavramlar	189
Teftiş.....	190
Denetim	190
Değerlendirme	190
İç Denetim.....	190
Denetim çeşitleri.....	191
İdari denetim.....	191
Politik denetleme	193
Yargı denetimi.....	193
Kamuoyu denetimi.....	194
Eğitimde Teftiş ve Denetim.....	194
Eğitim Sisteminde Denetimin Yeri ve Önemi	194
Denetim İlkeleri.....	196
Denetmenin Görev ve Yetkileri.....	197
Eğitimin Denetimi.....	198
Okul Yöneticisi.....	199
YARARLANILAN KAYNAKLAR	200
KAYNAKÇA	203